

Joan Fuster

PRÒLEG

[a *Els escorpins*, de Baltasar Porcel]

No sé si ja és el moment d'intentar alguna precisió relativament afinada sobre el sentit profund que anima el treball literari de Baltasar Porcel. Porcel no té encara trenta anys, i fins avui només ha publicat mitja dotzena curta de llibres: podrà semblar prematura, doncs, qualsevol vel·leïtat de definir-lo. I, en efecte, és probable que això, definir-lo, sigui precipitar-se una mica. No ho sé. Potser no, ben mirat. En tot cas, no massa. Baltasar Porcel és, sens dubte, l'escriptor català més sòlid de la seva generació, i els seus papers –teatre, novel·la, reportatges– posseeixen, des del primer dia, una seguretat admirable. I també des del primer dia, d'altra banda, Porcel ha volgut buscar-se un disseny resolut i rigorós per a l'obra que fa, i penso que va trobant-lo. De *Els condemnats* a *Els escorpins* es descabdella un breu però intens esforç per aconseguir lucideses bàsiques. La decisió en els propòsits s'hi fa cada cop més neta, i puntualitzar-ne els camins o el signe sempre serà interessant. Valgui o no com a «definició», la temptativa no resultarà inútil.

Un esforç per veure-hi clar. Aquesta és la clau. Si ens seduís de dir-ho amb una paraula a la moda, cabria optar per la de «desmistificació». «Desmistificació», «desmistificar» són termes que, en el lèxic d'una determinada escolàstica –la marxista–, tenen accepcions estrictes i eficients. Jo em resignaré a usar-los aquí sense cap partit-pres doctrinal. Fabra en mà, «mistificar» equival a «falsejar», a «enganyar», i el lector pot treure les conseqüències corresponents al prefix «des-». I, naturalment, no hi ha sinó una sola manera de «desmistificar»: promoure la «veritat» al grau d'evidència. El mot «veritat» és emfàtic, i no m'agrada gens. Però ja va bé per a entendre'ns, al capdavall. Tracto de dir que Baltasar Porcel s'acosta als homes i a les accions dels homes –matèria única de la literatura– amb la voluntat de veure-hi clar, o sigui, amb la voluntat de traduir-ho tot a una imatge franca i elemental, vàlida per l'índole revulsiva de la seva concreció.

Ja va demostrar-ho amb *La Lluna i el «Cala Llamp»*, el 1963; ara ens en dona un altre exemple amb *Els escorpins*. Bé que en els seus escrits anteriors també apuntava al mateix objectiu, és en aquestes últimes novel·les on queda directament explícit. Els relats són molt distints: en el tema, en l'estil, en la tècnica. *La Lluna i el «Cala Llamp»* insistia més sobre els «fets» –uns fets: l'aventura aspra i quotidiana de la tripulació d'un veler de cabotatge, amb el seu marc de negocis, de misèria, de petites esperances. *Els escorpins* s'ocupen d'una experiència interior, individual: una passió violenta que es corromp en la pròpia ofuscació. L'accent, en un cas, recau sobre problemes i episodis extrets d'un tèrbol aspecte de la vida col·lectiva,

i en l'altre, sobre un procés íntim de ruïna moral. Els procediments narratius i el to de la redacció hi difereixen correlativament. *La Lluna i el «Cala Llamp»* ha estat qualificada de «novel·la-testimoni»; *Els escorpins* podrien passar per una «novel·la psicològica». Tenen en comú, però, un plantejament de denúncia i la finalitat indagadora. En el fons, són dues drecceres o dos mètodes que conflueixen en un mateix destí.

Porcel ha explicat en algun lloc que *La Lluna i el «Cala Llamp»* i *Els escorpins* han estat escrits alhora, si fa no fa. Aquesta elaboració gairebé simultània exclou la possibilitat de suposar que la «divergència» impliqui canvis o evolucions en la línia de l'autor. Que *La Lluna i el «Cala Llamp»* hagi arribat a les premses abans que *Els escorpins* és un detall aleatori, sense importància. Porcel, de més a més, subratlla que les dues «maneres» representades per aquests llibres coexistien en *Solnegre*, la seva primera provatura novel·lesca, de la qual deriven. Tant se val. Les afinitats són palmàries, i això sí que hi compta. La producció futura de l'escriptor es decantarà per l'un costat o per l'altre, o potser n'alternarà els enfocaments i la traça: ja ho veurem. Tanmateix, podem creure que, sigui quina sigui la seva tria, els resultats obeiran a la mena de convicció que ara germina en *La Lluna i el «Cala Llamp»* i en *Els escorpins*. Dins la nostra novel·lística actual, tan confusa i tan tímida, obres com les de Baltasar Porcel sempre tindran el mèrit o l'avantatge d'aportar-hi un principi d'*élan* alliberador.

He insinuat que *Els escorpins* admetrien ser catalogats sota l'etiqueta maquinal de «novel·la psicològica». En part, són «novel·la psicològica». Porcel pren el protagonista des de la infància, i ens fa assistir a les peripècies i a les reflexions que determinaran la seva configuració «personal». En realitat, tot gira entorn del sexe i dels corrents ètics i afectius que el sexe polaritza. Un expert en els mecanismes del subconscient o en qualsevol altra anfractuositat «psíquica» hi trobarà les dades d'una anàlisi penetrant. No cal que en citem mostres: el lector les reconeixerà, cautament disposades, en el curs de la narració. El personatge ens conta la seva història, i ens en conta just allò que la fa intel·ligible: intel·ligible per a ell mateix i per a nosaltres. Només que Baltasar Porcel no oblida de destacar, a cada pas, la incidència del factor «ideològic», al qual atribueix, fet i fet, la màxima responsabilitat. I és per això que *Els escorpins* esdevenen alguna cosa més que l'estampa d'un complex d'Èdip mal paït. Aquí comença la «llició» del llibre: el punt on la «novel·la psicològica» se supera per una projecció marginal.

«Un ninot calvinista»: tal és la fórmula despectiva amb què, en un instant de ràbia, és definit aquest pobre eclesiàstic holandès que centra la novel·la i la diu en primera persona. Havia estat un noi alegre i sa. L'enlluernava la vitalitat de la mare, i hi confiava. Però, de sobte, la mare i tot allò que envolta la mare se li converteixen en un esquema de decepció i d'enyorança que l'obsedirà per sempre més. En sobreposar-s'hi l'educació

puritana, i la Facultat de Teologia, i el clima estret d'un cert Amsterdam petit-burgès, el xicot ja no sabrà reaccionar. Serà un home insegur, després. I torturat. En la seva memòria i en el seu desig hi haurà unes interferències corrosives, que l'abocaran a la frustració: al drama. El conflicte s'imposa des de la primera pàgina. El «ninot calvinista» és «ninot» perquè és «calvinista», i la seva deshumanització –la seva humanitat contrariada, o «mistificada»- té un origen obscur en els tòxics «espirituals» que l'enerven. Baltasar Porcel fa que el seu personatge ho vagi endevinant de mica en mica, i la novel·la, desplegament d'un fracàs irremeiable, podria ser considerada també com una lenta presa de consciència. Els escorpins en simbolitzarien el final.

Tres escorpins lluiten ells amb ells, sobre la blanca pols de la carretera. El vicari contempla l'al·lucinant combat de les bèsties. Ell acaba de sofrir un últim instant de flaqueja i de vexació. Abans havia arribat a extrems vidriosos de fúria, de desesper, de venjança, per l'amor d'una dona, d'aquella Krista que tant li recorda la seva mare. De res no li han servit les reserves «morals» ni la cuirassa levítica. Ben al contrari: han contribuït a encegar-lo, a minar-li el gest i la resolució. Mirant com els animals s'envesteixen a cops mortals, recapitula la seva vida. Se li revela el pols autèntic de la seva existència d'home, i d'home que ha de crear-se a si mateix: «Vaig saber absolutament que l'únic que pot crear a l'home és la seva pròpia força», diu. I afegeix: «Ell sol». No té altra opció, perquè allò altre, la fal·làcia idealista, és un niu d'escorpins voraçs.

El lector tindria dret a posar una objecció, i seriosa, a Porcel. I és que l'amarga anècdota del coadjutor protestant no «depèn» necessàriament dels «escorpins» metafòrics. Els incidents que s'encadenen en la novel·la ben bé podrien ser protagonitzats per algú del tot exempt de propensions «espiritualistes». Un «amor-no-correspost» no és cap cosa insòlita en aquesta vall de llàgrimes, encara que, per fortuna, no acostumi a derivar en truculència. I costa de resignar-se a renunciar a la dona que estimem: hi ha qui no s'hi resigna, com el vicari de Porcel... El desenllaç, dins la seva trivialitat fatal, sol tenir una abrupta vibració patètica. ¿No serà també l'amor un «escorpí»? Em refereixo a l'«amor» tal com ens ve habilitat per la tradició. Entre les moltes alienacions a què estem condemnats, hi ha l'«amor», i té més virulència que no ens pensem. Des d'aquest angle, el personatge central de *Els escorpins* es presta a ser examinat amb una nova cautela: ell, i tots nosaltres. L'«amor» mistifica, i no se sap mai fins a quin punt.

Amb *Els escorpins*, Baltasar Porcel ens ofereix una novel·la àgil, suggestiva, ben ritmada en el seu desenvolupament, útil. Corrobora el crèdit que *La lluna i el «Cala Llamp»* li havia obert, després de *Solnegre* i paral·lelament a *Els condemnats* i a *La simbomba fosca*. El llibre presenta les perfeccions i les imperfeccions pròpies del cas, i no ens aturarem a

jutjar-les: ja ho faran els crítics. Aquest pròleg només s'assigna la missió de «situar» l'obra a fi que el lector pugui endinsar-s'hi sabent on va i per on va. *Els escorpins* és una novel·la inquietant, i la seva càrrega d'implicacions morals i socials, no sempre a la vista, mereix una particular atenció. Confio que l'obtindrà, i que redundarà en aperitiu o en expectativa de cara a les pròximes narracions que surtin de la ploma de Porcel. Porcel no és un escriptor que «promet»: és un escriptor que «dóna», des de *Els condemnats* inicials, un rendiment madur i complex.

[«Pròleg», p. 5-10, a Baltasar Porcel: *Els escorpins* (1965). Barcelona: Proa]